

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.55

DOI: 10.32342/3041-2218-2024-2-9-8

ОЛЕНА ПИСЬМЕННА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії, історії держави і права та філософії права Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця)

ORCID: 0000-0002-8688-1894

ОКСАНА КУРАН,

студентка I курсу магістратури

Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця)

ORCID: 0000-0002-3774-9002

СЛУЖБА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена аналізу правових основ та особливостей функціонування служби в органах місцевого самоврядування в Україні в умовах воєнного стану. Визначається, що місцеве самоврядування є важливим елементом державного управління, який забезпечує реалізацію прав та інтересів громадян на місцевому рівні. Особливо актуальним це питання стає на тлі сучасних викликів, пов'язаних із збройною агресією Російської Федерації проти України. У статті досліджується правове регулювання місцевого самоврядування в Україні, аналізуються основні принципи, на яких ґрунтується діяльність органів місцевого самоврядування, та особливості їх реалізації в умовах воєнного стану. Встановлено, що з моменту введення воєнного стану місцеве самоврядування відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та безпеки на місцевому рівні, оскільки органи місцевої влади продовжують надавати послуги населенню, допомагати армії та адаптуватися до нових викликів. Окрема увага приділяється аналізу правових колізій та суперечностей, що виникають у сфері служби в органах місцевого самоврядування. Виявлено неузгодженість між Законом України «Про місцеве самоврядування» та іншими законодавчими актами щодо розподілу повноважень, що ускладнює визначення відповідальності органів місцевого самоврядування. Також встановлено проблеми у законодавчому регулюванні статусу та гарантій діяльності депутатів місцевих рад в умовах воєнного стану, а також невідповідність між Законами України «Про державну службу» і «Про службу в органах місцевого самоврядування» щодо класифікації посад. На основі проведеного аналізу сформульовано низку рекомендацій, спрямованих на вдосконалення правового забезпечення служби в органах місцевого самоврядування. Зокрема, пропонується внести зміни до законодавства для чіткого визначення повноважень і взаємодії органів місцевого самоврядування та військово-цивільних адміністрацій, законодавчо врегулювати статус і гарантії діяльності депутатів місцевих рад в умовах воєнного стану, усунути колізії між Законами України «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування», а також забезпечити прозорість і підзвітність органів місцевого самоврядування. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення нормативно-правової бази, спрямованої на підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування в сучасних умовах.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, воєнний стан, територіальні громади, децентралізація, військово-цивільні адміністрації.

Постановка проблеми. Служба в органах місцевого самоврядування є одним із важливих елементів державного управління, що забезпечує реалізацію прав та інтересів громадян на місцевому рівні. В умовах децентралізації та реформування системи місцевого самоврядування в Україні, особливо на фоні сучасних викликів, таких як збройна агресія з боку Російської Федерації, виникає необхідність у комплексному аналізі правових основ та особливостей служби в органах місцевого самоврядування. Це дозволить забезпечити ефективне функціонування місцевих органів влади та підвищити рівень довіри громадян до них.

Стан дослідження. Новітні всебічні дослідження правового регулювання служби в органах місцевого самоврядування відображено у працях таких вчених: Бондарук С.В., Титикало Р., Дудченко В.В., Кирпаль Л.В., Мушенко В.В., Іванович К.В., Білоус-Осінь Т.І., Пилипів В.І., Компанієць І.М., Нечитайло А.О., Китайгородська В.В. та інші. Роботи цих науковців сформували теоретично-методологічний фундамент для аналізу правових основ служби в органах місцевого самоврядування. Однак, на нашу думку, проблема особливостей функціонування служби в органах місцевого самоврядування в умовах воєнного стану досі залишається недостатньо висвітленою.

Метою статті є дослідження правових основ служби в органах місцевого самоврядування, аналіз її особливостей та значення в системі державного управління в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання місцевого самоврядування є важливою системою законодавства, що з'явилася завдяки еволюції правового розвитку місцевого самоврядування та його відокремлення в загальній системі державного управління. Ця галузь права характеризується комплексністю, адже до нього входять норми основних галузей права, які водночас належать до вторинної правової структури [1, с. 21-22]. У Конституції України, Основному Законі України, про місцеве самоврядування описано в XI розділі (статті 140-146) [2], у якому визначено такі основні положення: визначення місцевого самоврядування, організаційні аспекти, вибори та повноваження рад, матеріальна та фінансова основа, повноваження місцевих рад, взаємодія з державою та захист прав місцевого самоврядування.

Становлення інституту місцевого самоврядування в новітній історії України розпочалося з проголошення незалежності України, що стало важливим етапом у відродженні цього інституту. В цей період було сформовано законодавство у сфері самоврядування, яке закріпило основи місцевого самоврядування в Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року [1, с. 178]. Зокрема, прийняття останнього стало ключовим моментом у розвитку місцевого самоврядування, оскільки цей закон залишається найважливішим нормативно-правовим актом у цій сфері, до якого періодично вносять правки.

Служба в органах місцевого самоврядування в Україні є важливою складовою демократичної системи управління, яка забезпечує децентралізацію влади та незалежне вирішення місцевих питань. Органи місцевого самоврядування виконують функцію організації та здійснення місцевих повноважень, що дозволяє територіальним громадам вирішувати питання місцевого значення під власну відповідальність. Важливо зазначити, що рішення органів місцевого самоврядування є обов'язковими для виконання, і їхнє невиконання може призвести до юридичної відповідальності. Таким чином, служба в органах місцевого самоврядування є не лише правом, а й відповідальністю перед громадою.

Механізм роботи місцевого самоврядування в Україні базується на фундаментальних принципах, закріплених у Конституції України [2] та ст. 4 Закону України «Про місцеве самоврядування» [3]. Принцип народовладдя, який є головним, закріплений у ст. 140 Конституції України та передбачає, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади, тобто жителі певного населеного пункту можуть самостійно вирішувати питання місцевого значення. У мирний час цей принцип реалізується завдяки організації владою прямих виборів, місцевих референдумів, громадських слухань та інших форм безпосередньої демократії. Проте, зважаючи на сучасні політичні умови в Україні, а саме введення воєнного стану, реалізація цього принципу зазнала істотних обмежень – місцеві вибори не проводяться, хоча повноваження раніше обраних органів зберігаються для гарантування неперерв-

ності управління. Заборона під час дії воєнного стану на проведення всіх видів виборів (вибори Президента України, Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування) підкріплена ч. 1 ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4].

Принципи законності та виборності тісно взаємопов'язані та забезпечують легітимність місцевої влади. Законність, закріплена в ст. 19 Конституції України, вимагає від органів місцевого самоврядування діяти виключно в межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України. Виборність гарантує демократичне утворення органів місцевого самоврядування. Під час воєнного стану відбулася значна трансформація реалізації цих принципів – військово-цивільні адміністрації, відповідно до ст. 12 Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» [5], можуть перебирати на себе повноваження місцевих рад і голів для забезпечення оперативного прийняття рішень в інтересах національної безпеки.

Принципи підзвітності, відповідальності та гласності гарантують прозорість діяльності місцевої влади та її контроль з боку громади. Зазвичай це втілюється у життя завдяки відкритим засіданням рад, публікацією рішень, звітуванням перед громадою. Важливим елементом є також матеріально-фінансова незалежність органів місцевого самоврядування, яка передбачає наявність власних ресурсів. В сучасних умовах, під час воєнного стану, згідно зі ст. 21 Закону України «Про місцеве самоврядування» [6], ці принципи зазнають певних обмежень – частина інформації може не оприлюднюватися з міркувань безпеки, а певні фінансові рішення вимагають узгодження з військовими адміністраціями.

Місцеве самоврядування з моменту запровадження воєнного стану в Україні відіграло критично важливе значення у збереженні умов стабільності та безпеки на місцевому рівні, адже місцева влада працює, надає послуги населенню, допомагає армії, а також адаптується до нових викликів. У результаті це формує високий рівень комунікативної діяльності державних службовців та зводиться до виконання трьох видів завдань [7, с. 38]: інформаційне забезпечення органів місцевого самоврядування, комунікації з посадовими особами органів місцевого самоврядування, а також забезпечення комунікацій з населенням.

Співпраця органів місцевого самоврядування з органами військового управління дає можливість забезпечити всі потрібні заходи правового режиму, підтримувати населення завдяки організації реєстрації та розміщення внутрішньо переміщених осіб, а також допомагати вирішенню нагальних проблем. Завдяки законодавчим ініціативам, органи місцевого самоврядування можуть оперативно реагувати на виклики війни. Крім цього, відновлення постраждалих територій та міжнародна співпраця з містами інших країн формують стабільність і забезпечують підтримку громад, що є показником ефективної роботи служби у місцевому самоврядуванні у цей складний період [8].

Водночас військові дії на території України значно вплинули на загострення проблеми дефіциту голів місцевих громад – через війну, відставки та інші причини. Таким чином, відсутність голови породжує наступну проблему – «секретаріади» – ситуація, коли секретарі рад, тимчасово виконуючи обов'язки голів, часто зловживають своїм становищем, оскільки спостерігається накладання повноважень представницької та виконавчої гілок влади [9].

Аналіз законодавчої бази у сфері місцевого самоврядування виявив певні суттєві колізії та суперечності, які можуть запобігти ефективному функціонуванню органів місцевого самоврядування. Основною проблемою є неузгодженість між Законом України «Про місцеве самоврядування» [6] та законодавчими й нормативно-правовими актами щодо розподілу повноважень. Тобто, одні й ті ж самі функції можуть бути віднесені до компетенції різних органів влади. Особливо гострою є проблема повторення функцій між місцевими державними адміністраціями (органи державної виконавчої влади) та органами місцевого самоврядування (органи місцевої публічної влади). Наприклад, часто виникають суперечки щодо того, який саме державний орган повинен приймати остаточне рішення у різних сферах (управління муніципальним майном, регулювання земельних відносин, затвердження місцевих програм розвитку тощо). Крім того, межі відповідальності при делегуванні повноважень є нечіткими, а також не встановлено прозорих та чітких механізмів контролю та звітності за виконання переданих функцій.

Існують також серйозні законодавчі прогалини у сфері служби в органах місцевого самоврядування. Зокрема, існує істотна неузгодженість між Законами України «Про держав-

ну службу» [10] та «Про службу в органах місцевого самоврядування» [11] щодо класифікації посад. Такий стан речей створює невизначеність та напруження у питаннях оплати праці, рангів, категорій посад та соціальних гарантій для службовців місцевого самоврядування. Відсутність чітких критеріїв оцінки роботи таких службовців спричиняє неспроможність об'єктивного визначення ефективності їхньої діяльності та ускладнює процеси кар'єрного просування і преміювання.

Окремо варто звернути увагу на проблему невирішеності питань, пов'язаних з професійним навчанням та підвищенням кваліфікації службовців місцевого самоврядування [12, с. 59]. Законодавство України не встановлює чітких структурованих вимог щодо періодичності та форми підвищення кваліфікації, не описує механізми фінансування освітніх програм та не передбачає системного підходу до професійного розвитку кадрів, особливо на місцевому рівні. Це призвело до того, що якість підготовки деяких службовців дещо відрізняється в різних органах місцевого самоврядування, а їхні професійні компетенції здебільшого не відповідають сучасним вимогам публічного управління. В умовах постійних змін національного законодавства та запровадження нових управлінських технологій така ситуація спричиняє небезпечні ризики для ефективності місцевого самоврядування в цілому.

Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» [13] визначає правовий статус депутата місцевої ради як представника інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та рівноправного члена місцевої ради. Аналіз статей 13-15 цього Закону продемонстрував, що існують певні колізії та суперечності з іншими законодавчими та нормативно-правовими актами про місцеве самоврядування, зокрема щодо повноважень та гарантій роботи депутатів. Є випадки коли депутат має право на термінове звернення до посадовців, але це на ділі нічим не підкріплене – їх просто ігнорують або розгляд затягують. Загалом у цих статтях спостерігаються неузгодженості, прогалини та недостатньо чітка регламентація механізмів реалізації депутатських прав, що ускладнює їх практичне застосування. Ще є плутанина в тому, як співвідносяться повноваження звичайного депутата та члена виконавчого комітету, особливо коли одна людина суміщає ці посади. Крім того, відсутність реальної злагодженої системи контролю за дотриманням депутатами вимог щодо несумісності та конфлікту інтересів часто є неефективними через відсутність чітких процедур перевірки та реагування.

Та й з відповідальністю депутатів теж не просто. Розділ V Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» [13] передбачає, що їх можуть відкликати за ініціативою громадян, але процедура для цього дещо складна і недостатньо врегульована. А ще є неузгодженість між недоторканністю депутатів та загальними принципами відповідальності місцевих посадовців. Й механізми контролю за тим, щоб депутати не мали конфліктів інтересів, теж неефективні – це спричинено відсутністю чітких правил перевірки та реагування на порушення. Варто зазначити, що цей Закон не передбачає визначення особливостей роботи депутатів в умовах воєнного стану. Тим самим формує прогалину в законодавстві, адже невідомо, які гарантії мають депутати місцевих рад, як вони мають взаємодіяти з військовими адміністраціями, як здійснювати депутатські запити тощо.

Резюмуючи наведений вище аналіз колізій щодо правових основ та особливостей у сфері служби в органах місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, на нашу думку, можна окреслити основні рекомендації:

1. Внесення змін до законодавства для чіткого визначення повноважень та взаємодії органів місцевого самоврядування та військово-цивільних адміністрацій в умовах воєнного стану. Необхідно усунути виявлені правові колізії та суперечності між Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та спеціальними законами щодо військово-цивільних адміністрацій.

2. Законодавче врегулювання статусу та гарантій діяльності депутатів місцевих рад в умовах воєнного стану. Внесення змін до Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» для визначення особливостей їх роботи, повноважень, відповідальності та механізмів контролю.

3. Удосконалення правового забезпечення служби в органах місцевого самоврядування шляхом усунення колізій між Законами України «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування». Розробка чітких критеріїв оцінки ефективності діяльності службовців органів місцевого самоврядування та механізмів їх професійного розвитку.

4. Законодавче закріплення гарантій фінансової та матеріальної незалежності органів місцевого самоврядування, особливо в умовах воєнного стану, коли частина доходів місцевих бюджетів може бути скорочена.

5. Забезпечення прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування шляхом законодавчого закріплення мінімальних вимог до оприлюднення інформації, проведення публічних обговорень та звітування перед громадою.

6. Варто розробити та законодавчо закріпити детальні процедури відкликання депутатів та механізми контролю за дотриманням вимог щодо несумісності.

Висновки. Отже, служба в органах місцевого самоврядування є однією з найважливіших складових державного управління України, зокрема, в умовах воєнного стану, адже у сучасних умовах саме місцева влада є гарантом стабільності та безпеки територій, на які поширюються їхні повноваження. Незважаючи на введені обмеження, правове регулювання та законодавчі ініціативи дозволяють органам місцевого самоврядування ефективно реагувати на виклики. Проте існують колізії щодо повторення функцій певних державних структур, відсутність чітких критеріїв оцінки роботи, дефіцит кадрового забезпечення та необхідності підвищення рівня ефективності системи професійного навчання, що потребує додаткової уваги для підвищення ефективності роботи.

Для вирішення виявлених проблем необхідно внести певні законодавчі зміни: чітко визначити повноваження та механізми взаємодії органів місцевого самоврядування та військово-цивільних адміністрацій, врегулювати статус і гарантії діяльності депутатів місцевих рад в умовах війни, усунути колізії у правовому регулюванні служби в органах місцевого самоврядування, а також забезпечити фінансову та матеріальну незалежність місцевої влади та її прозорість і підзвітність перед громадою.

Подальші наукові розвідки у даному напрямку можуть бути спрямовані на більш детальне дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання служби в органах місцевого самоврядування в умовах надзвичайних ситуацій, а також на розробку конкретних пропозицій щодо вдосконалення українського законодавства у цій сфері з урахуванням сучасних проблем.

Список використаних джерел

1. Утвенко В.В. Теорія та історія місцевого самоврядування: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 234 с.
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
3. Про місцеве самоврядування: Закон України від 30.10.2024 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 27.07.2024 р. №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
5. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 18.05.2024 р. №141-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
6. Про місцеве самоврядування: Закон України від 30.10.2024 р. №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
7. Гук Д., Рачинський А. Роль комунікацій органів місцевого самоврядування в умовах війни. *Місьцеве самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи : матеріали Міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2022 р.)*. Київ: Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. С. 38-40.
8. Місьцеве самоврядування в умовах війни: підсумки за період від 24 лютого до 30 квітня. URL: <http://surl.li/phvatmr> (дата звернення: 10.11.2024).
9. Кожна п'ята громада без голови. Як забезпечити стабільність місцевого самоврядування у війну і після перемоги? URL: <https://zn.ua/ukr/local-government/kozhna-pjata-hromada-bez-holovi-jak-zabezpechiti-stabilnist-mistsevoho-samovrjaduvannja-u-vijnu-i-pislja-peremohi.html> (дата звернення: 10.11.2024).

10. Про державну службу: Закон України від 30.06.2024 р. №889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 10.11.2024).

11. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 01.08.2021р. №2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення: 10.11.2024).

12. Кононенко Т.О. Особливості процесу підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування в умовах війни. *Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, академіка НАН України Миколи Григоровича Чумаченка: „Наука, інновації, бізнес: проблеми, перспективи і сьогочасні тренди розвитку“*, 26 травня 2023 року. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2023. С. 59–60.

13. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 31.03.2023 р. №93-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (дата звернення: 12.11.2024).

SERVICE IN LOCAL GOVERNMENT BODIES: LEGAL BASIS AND FEATURES IN THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE

Olena P. Pysmenna, PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory, History of State and Law, and Philosophy of Law, Vasyl Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine).

E-mail: o.pysmenna@donnu.edu.ua

Oksana V. Kuran, First-Year Master's Student, Vasyl Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine).

E-mail: kuran_o@donnu.edu.ua

DOI: 10.32342/3041-2218-2024-2-9-8

Key words: *local government bodies, martial law, territorial communities, decentralization, civil-military administrations.*

This article analyzes the legal framework and peculiarities of the functioning of service in local self-government bodies in Ukraine under martial law. It is determined that local self-government is an important element of public administration which ensures the realization of the rights and interests of citizens at the local level. This issue becomes especially relevant against the background of current challenges associated with the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

The article examines the legal regulation of local self-government in Ukraine, analyzes the basic principles on which the activities of local self-government bodies are based and the specifics of their implementation under martial law. The author establishes that since the introduction of martial law, local self-government has played a key role in ensuring stability and security at the local level, as local authorities continue to provide services to the population, assist the army and adapt to new challenges.

Particular attention is paid to the analysis of legal conflicts and contradictions arising in the field of service in local self-government bodies. The author reveals inconsistencies between the Law of Ukraine "On Local Self-Government" and other legislative acts on the distribution of powers, which makes it difficult to determine the responsibility of local self-government bodies. The author also identifies problems in the legislative regulation of the status and guarantees of the activities of local council deputies under martial law, as well as inconsistencies between the Laws of Ukraine "On Civil Service" and "On Service in Local Self-Government Bodies" regarding the classification of positions.

Based on the analysis, the author formulates a number of recommendations aimed at improving the legal framework for service in local self-government bodies. In particular, it is proposed to amend the legislation to clearly define the powers and interaction of local self-government bodies and civil-military administrations, to legislate the status and guarantees of local council members under martial law, to eliminate conflicts between the Laws of Ukraine "On Civil Service" and "On Service in Local Self-Government Bodies", and to ensure transparency and accountability of local self-government bodies.

The results of the study can be used to improve the regulatory framework aimed at increasing the efficiency of local self-government bodies in the current environment.

References

1. Utvenko, V.V. (2017). *Teoriia ta istoriia mistsevoho samovriaduvannia* [Theory and history of local self-government]. Kyiv, «Publishing house «Personal», 234 p.

2. Constitution of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 10 November 2024).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine “On local self-government”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 10 November 2024).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine “On the legal regime of martial law”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Accessed 10 November 2024).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine “On military-civilian administrations: Law of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (Accessed 10 November 2024).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine “On local self-government”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 10 November 2024).
7. Huk, D., Rachynskiy, A. (2022). *Rol komunikatsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v umovakh viiny* [The role of communications of local self-government bodies in wartime]. *Mistseve samovriaduvannia v umovakh vidnovlennia Ukrainy: vyklyky ta perspektyvy: materialy Mizhnar. kruhloho stolu do Dnia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini* [Local self-government in the conditions of the restoration of Ukraine: challenges and prospects: materials of the International Round Table on the Day of Local Self-Government in Ukraine]. Kyiv, pp. 38-40.
8. *Mistseve samovriaduvannia v umovakh viiny: pidsumky za period vid 24 liutoho do 30 kvitnia* [Local self-government in wartime: results for the period from February 24 to April 30]. Available at: <http://surl.li/phvamr> (Accessed 10 November 2024).
9. *Kozhna piata hromada bez holovy. Yak zabezpechity stabilnist mistsevoho samovriaduvannia u viinu i pislja peremohy* [Every fifth community without a head. How to ensure the stability of local self-government during the war and after victory?]. Available at: <https://zn.ua/ukr/local-government/kozhna-pjata-hromada-bez-holovi-jak-zabezpechiti-stabilnist-mistsevoho-samovriaduvannia-u-viinu-i-pislja-peremohi.html> (Accessed 10 November 2024).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine “On civil service”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (Accessed 10 November 2024).
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine “On service in local government bodies”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (Accessed 10 November 2024).
12. Kononenko, T.O. (2023). *Osoblyvosti protsesu pidvyshchennia kvalifikatsii derzhavnykh sluzhbovt-siv ta posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia v umovakh viiny* [Peculiarities of the process of improving the qualifications of civil servants and local government officials in wartime]. *Materialy XI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii pamiati pochesnoho profesora Ternopilskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu imeni Ivana Puliuia, akademika NAN Ukrainy Mykoly Hryhorovycha Chumachenka: "Nauka, innovatsii, biznes: problemy, perspektyvy i sochasni trendy rozvytku* [Materials of the XI All-Ukrainian Scientific and Practical Conference in Memory of Honorary Professor of the Ivan Pulyuy Ternopil National Technical University, Academician of the NAS of Ukraine Mykola Hryhorovych Chumachenko: «Science, Innovation, Business: Problems, Prospects and Current Development Trends»], Ternopil, Palanytsia V.A. Publ., pp. 59–60.
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine «On the Status of Deputies of Local Councils», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (Accessed 10 November 2024).

Одержано 13.11.2024.